

2025 FISCAL REFORMS DISCUSSION

Image 1 & 4 are BY: GovernmentZA | Link: <https://flic.kr/p/2qiv34V> | Link: <https://flic.kr/p/2qiz8zu>

SeSotho

KAKARETŠO YE BOHLOKWA

Tsepamo ya ekonomi ka bophara ke seemo sa mathomo se bohlokwa sa tlhabollo ya ekonomi ya go ya go ile, efela Afrika Borwa e lebagane le go se lekalekane ga ditšhelete mo go phegelelago magareng ga letseno la motšhelo le tšhomišo ya mmušo. Se se hlotše tlatlogo ye kgolo ya dikoloto, tšeo di hlatlogilego go tloga go dipersente tše 24 tša GDP ka 2009 go ya go dipersente tše 74 ka 2024. Mo nakong yeo, ditshenyagelo tša tirelo ya dikoloto di oketšegile go tloga go dipersente tše 9 go ya go dipersente tše 21 tša letseno la motšhelo, gomme di fokotša sekgoba sa ditšhelete sa ditirelo tše bohlokwa tša setšhaba.

Go fokotšega ga palogare ya kgolo ya ngwaga ke selo se segolo seo se hlohleletšago dipelo tše, eupša go matlafala ga go se lekalekane le go tlatloga ga sekoloto go okeditše dikotsi mabapi le go tsepama ga ekonomi ya lebaka le letelele. Koketšego ya go ithekga ka ditheo tša ditšhelete tša ka nageng go thekga dikadimo tša mmušo ka ditšhelete, go fokotša dikadimo go lekala la praebete. Maitekelo ao a boeleditšwego a go bea dikoloto ka tlase ga taolo a sentšwe ke go diega ga dipeakanyo tša ditšhelete, tšeo di hlotšego kgolo ya tswalo le go diegiša kgolo. Ntle le go tla ka tharollo, dikoloto tšeo di lego godimo di tla thibela kgolo ya ekonomi, tša šitiša dipeeletšo, gomme tša tšwela pele go oketša ditshenyagalelo tša dikadimo.

Ke ka lebaka la maemo a moo mmušo o lebelelago ge eba thulaganyo ya semmušo ya tšhomišo ya ditšhelete e ka tšea karolo go bušetša Afrika Borwa maemong ao a tsepamego a ditšhelete. Maemong a boditšhabatšhaba, thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete e šomišetšwa go thibela dikadimo tšeo di feteletšego le go kaonafatša bokgoni bja mmušo bja go šoma. Thulaganyo ya tšhomišo ya tšhelete yeo e hlamilwego gabotse e ka kaonafatša tshepagalo ya ditšhelete, ya matlafatša taolo ye botse ya tekanyetšo, le go godiša tshepo go babeletši, le go thekga kgolo ya ekonomi le go e matlafatša.

Thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete ke sedirišwa seo ka dinako tše dingwe se bewago ka tlase ga Melao ya Maikarabelo a Taolo ya Ditšhelete (FRLs), yeo go nago le mehuta ye meraro ye bohlokwa:

- Di-FRL tšeo di hlalošago lenaneo la melawana goba maemo a pholisi ya ditšhelete, yeo mebušo e swanetšego go e latela (Mohuta wa I).
- Di-FRL tšeo di bopilwego ka melawana ya tsamaišo yeo e laolago ka moo pholisi ya ditšhelete e phethagatšwago ka gona, le go hlaloša mananeo a tsamaišo, ditshapedišo tša semmušo, le dinyakwa tša go bega tšeo di sepelelanago le pholisi ya ditšhelete (Mohuta wa II); le

national treasury

Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

- Di-FRL tšeo di nago le dinepo tše bothata tša dinomro le magomo a dipelo tše bohlokwa tša pholisi ya ditšhelete go swana le tlhalelo, maemo a dikoloto, goba ka fao tšhomišo ya tšhelete e tlhatlogago ka gona, bj.bj.

Molao wa Afrika Borwa wa Taolo ya Ditšhelete tša Setšhaba, wa 1999 (Molao wa No. 1 wa 1999- "PFMA") le Melaokakanywa ya Ditšhelete le Molao ya Merero yeo e Sepelelanago, ya 2009 (Molao No. 9 wa 2009- "MBARMA") ke di-FRL tšeo di sepelelanago kudu le Mohuta wa II wa tlhopho. Molao ye e beakanya ditshepedišo le dinyakwa tša go bega tša go fetiša kabo ya ditekanyetšo le tša go hlama pholisi ya ditšhelete. Ge e le gore be di ka matlafatšwa ka thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete ya semmušo, tlhamego ya thulaganyo ya tšhomišo ya tšhelete ya semmušo be e ka tšea ye nngwe ya dibopego tše pedi:

- **Molao wa go Balela Ditšhelete:**

Mokgwa wo o tla tšweletša magomo ao a tlamago mo maemong a dikoloto goba ditlhaelelo tša ditšhelete. Magomo a dikoloto, go fa mohlala, a tla emiša dikadimo tša mmušo maemong ao a hlalošitšwego mathomong go sepelelana le GDP, mola molao wa tlhalelo o be o tla fokotša dikadimo tša mmušo tša ngwaga. Magato a tla kaonafatša dikakanyo tša mabapi le pholisi, a thibela tšhomišo yeo e feteletšego ya ditšhelete, le go kgonthišetša bakgathatema ba go fopana.

Le ge go le bjalo, melao ya dinomoro e ka tšweletša matlafalo, e nyaka dikarolo tšeo di hlathollago gabotse ditsela tša go efoga go phuhlama ga ekonomi goba maemo a tšhoganetšo. Gape di ka hlola tlhohletšo go taolo ya ka moso ya mmušo go šogana le "bolekodi bja dipuku ka tsela ya boithlamelo" go fihlelela ponagalo ya kobamelo mola e efoga dilo tše di itšego.

- **Mokgwa wa Ditshepedišo tša Palamente:**

Mokgwa wo o ka se ithekge ka dinepo goba magomo a bothata a mabapi le ditšhelete ao a theilwego pele ga nako. Sebakeng sa go dira seo, o ka kopanya melawana ya go matlafatša ditšhelete tshepedišong ya go ala le go boutela kabo ya ditekanyetšo. Tsamaišo ye nngwe le e nngwe e ka nyakega, mohlala, go tšweletša leano la ditšhelete la lebaka la magareng leo le bontšhago kobamelo ya lenaneo la maemo a matlafatšo ao a hlalošitšwego mathomong. Ge e šetše e dumeletšwe, leano la tsamaišo ya ditšhelete le tla šomišwa bjalo ka maemo ao kabo ya ditekanyetšo tša ka moso di tlogo elwa ka go ya ka lona, go netefatša boikarabelo bja godimo le go hlokomela.

Thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete yeo e hlamilwego gabotse e swanetše go dira tekatekano magareng ga tsamaišo ye botse le go fetofetoga le maemo, go netefatša gore melawana ya ditšhelete e golela pele mola e dumelela dipeakanyo tše di nyakegago go šogana le go diphetogo tša ekonomi. Tlhamo ya thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete ya ka moso – e ka ba e akaretša dinepo tše bothata tša go balela dinomoro goba magomo, goba o beakanya mošomo wa semmušo wa maemo le melawana ya ditšhelete ka go tlhamo le phethagatšo ya pholisi ya ditšhelete – e tla swanelwa ke go rarolla dilo tše dingwe tše bohlokwa tšeo di swanetšego go elwa hloko. Tšona di akaretša:

- **Go netefatša Phethagalo ya go ya go ile:**

Thulaganyo ya tšhomišo ya ditšhelete e swanetše go hlangwa go netefatša gore maemo a dikoloto a dula a laolega ge nako e le gare e tsamaya.

national treasury

Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

- **Go Lekalekanya Phetogo le Tšhomišo ya maleba:**

Le ge melawana ya ditšhelete e fana ka tsepamo, e swanetše go dumelela diphetogo tšeo di nyakegago mo nakong ya go phuhlama ga ekonomi.

- **Matlafatšo ya Setheo:**

Go matlafatša ditheo tšeo di hlokomelago tsamaišo bjalo ka khansele ya ditšhelete go ka kaonafatša kobamelo le tshepagalo.

- **Go bewa Peppeneng:**

Dinyakwa tšeo di kwagalago tša go bega di tla aga go tshepagalo le go nolofatša dingangišano ka tsela yeo e laetšago botsebi ka ga melawana ya ditšhelete.

Tokomane ye ya poledišano e nepile go tšea karolo go ngangišano ka ga tšhupetšo ya tšhomišo ya maleba ya ditšhelete ya Afrika Borwa, go netefatša gore tsamaišo le setšhaba sa ka moso ga se imelwe ke maitlamo a ditšhelete ao a tekatekago ao a dirilwego ke bao ba tlilego pele le bao fetilego. Mmušo o tla tšwela pele go šomišana le bakgathatema go sekaseka molawana wa ditšhelete, ka magato a molao ao a ka bago gona ao a swanetšego go lebelelwa mo mengwageng ye e tlogo.

national treasury

Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

